

สว.สก.

เล่าสู่กันฟัง
จากงานวิจัย

นำสหกรณ์... สู่การเป็นธุรกิจฐานสังคม

เป็นอีกปีหนึ่งที่ได้มีโอกาสเข้าร่วมงานประกาศเกียรติคุณนักสหกรณ์และสหกรณ์ที่มีคุณค่าแห่งปี 2556 ซึ่งจัดต่อเนื่องกันมาเป็นปีที่ 5 พร้อมการจัดเวทีเสวนาวิชาการในหัวข้อ “นำสหกรณ์สู่การเป็นธุรกิจฐานสังคม” ซึ่งงานนี้จัดขึ้นเมื่อวันจันทร์ที่ 16 กันยายน 2556 ณ ห้องประชุมสุธรรม อารีกุล ชั้น 1 อาคารสาธิตศศ 50 ปี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน

ในปีนี่ยังคงได้รับการตอบรับจากเพื่อนสมาชิกสหกรณ์ และภาคีพันธมิตรจากทั่วประเทศอย่างล้นหลามเหมือนเช่นเคย ลานหน้าห้องมีการจัดบูทต่างๆ ทั้งโซนการประกาศเกียรติคุณสหกรณ์ นักสหกรณ์ และองค์กรที่มีคุณค่าแห่งปี โซนตลาดสุขใจที่มีสินค้าพืชผักปลอดภัยมาจำหน่ายให้แก่ผู้เข้าร่วมงาน โครงการซื้อข้าวจากชาวนาของร้าน Farmer Shop การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ข้าวด้วยจากภาคีเครือข่าย การจำหน่ายวารสารและหนังสือของสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ พร้อมด้วยบูทกาแฟเมืองกระบี่ หนึ่งในเครือข่ายของร้าน Farmer Shop ที่ปีนี้เจดีแจกฟรีตลอดรายการเพื่อสมนาคุณแก่ผู้เข้าร่วมงานทุกคน และเหมือนเช่นทุกปี ที่ฉันจะได้นำสาระสำคัญจากเวทีเสวนามาฝากเพื่อน “คนสหกรณ์” ที่พลาด

ผู้เข้าร่วมเสวนามารอลงทะเบียนกันแต่เช้า

ผู้ดำเนินรายการและวิทยากรร่วมเสวนา

โอกาสเข้าร่วมรับฟังได้ติดตาม ซึ่งปีนี้เป็นการเล่นในหัวข้อเรื่อง “นำสหกรณ์สู่การเป็นธุรกิจฐานสังคม” ดำเนินรายการโดย บรรณาธิการข่าวสาวสวยจากไทยพีบีเอส : คุณณตยา แวรวีรุศ และวิทยากรผู้ร่วมเวทีอีก 5 ท่าน ประกอบด้วย คุณมีชัย วีระไวทยะ: นายกสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย: รองผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ดร.วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์: เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม คุณสุชาดา ยুবบูรณ์: ประธานกรรมการ โรงแรมสามพราน ริเวอร์ไซด์ และ ดร.พิพัฒน์ ยอดพฤติการ: ผู้อำนวยการสถาบันไทยพัฒนา โดยแต่ละท่านได้ให้ข้อคิดความเห็นเกี่ยวกับธุรกิจฐานสังคมในมุมมองต่างๆ กัน ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

คุณสุชาดา ยুবบูรณ์ :
ประธานกรรมการโรงแรมสามพราน ริเวอร์ไซด์

“คำว่า ธุรกิจฐานสังคม ในความเห็นของตนเองนั้นคือ วิถีไทย-ครอบครัวไทย โดยการไปอยู่ในชุมชนใดๆ ก็ตามนั้น เราต้องเข้ากับเพื่อนบ้านให้ได้ เพราะการมีเพื่อนบ้านก็เหมือน มีรั้วบ้านที่ดี ซึ่งในระยะแรกที่ครอบครัวได้เข้าไปอาศัยที่อำเภอสามพรานนั้นไม่ได้มีการทำธุรกิจ แต่ต่อมาเมื่อมีความจำเป็น ชาวบ้านต้องการขายที่ดินให้มากขึ้นดังนั้นเพื่อความอยู่รอด จึงต้องขยายทำเป็นธุรกิจ โดยเริ่มต้นจากการทำสวนกุหลาบ ในพื้นที่ประมาณ 30 ไร่ ซึ่งเป็นการทำเกษตรแบบใช้สารเคมีทั้งหมด และรับชาวบ้านในพื้นที่เข้ามาทำงานโดยเน้นรับ พนักงานทั้งครอบครัว มี “ร้านค้าสวัสดิการ” ให้พนักงาน ซึ่งขณะนั้นยังรู้จักคำว่า “สหกรณ์” แต่ได้เริ่มต้นดำเนินงานจากการให้พนักงานถือหุ้น ราคาหุ้นละ 100 บาท เปิดให้พนักงานถือหุ้นจำนวน 75% ช่วยให้พนักงานซื้อของในราคาถูก พร้อมมีเงินปันผลได้ถึง 15-25% ต่อปี ซึ่งดำเนินงานมากกว่า 18 ปี ทุกคนมีความซื่อสัตย์สุจริตและรู้สึกภาคภูมิใจเป็นอย่างมาก

สำหรับตนเองที่ต้องมุ่งสู่การทำธุรกิจท่องเที่ยว เพราะเมื่อ 40 ปีก่อน ธุรกิจการท่องเที่ยวนี้ได้รับความนิยมมาก แต่จะเป็นแบบเน้นปริมาณ (Mass tourism) ซึ่งปัจจุบันการทำธุรกิจแบบนี้จะอยู่ไม่ได้ ต้องหันมาเน้นด้านคุณภาพมากขึ้น ทำให้เมื่อ 8 ปีที่ผ่านมา คุณอรุช นวราช (บุตรชาย) ซึ่งเรียนจบด้านวิศวกรรม สาขาวิศวกรรม กลับเข้ามาช่วยทำงานจึงมีความคิดที่จะชักชวนเกษตรกรเพื่อนบ้านให้เลิกใช้สารเคมี หันกลับมาใช้วิถีเกษตรปลอดภัยแทน เพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมโดยรอบของอำเภอสามพรานให้มีสภาพแวดล้อมที่ดี

โดยการทำเกษตรปลอดภัยอย่างยั่งยืน เรื่องสำคัญคือ ต้องมีองค์ความรู้ จึงได้ไปหาความรู้จากแหล่งต่างๆ ที่ขึ้นชื่อเรื่องเกษตรอินทรีย์ แต่กลับไม่ประสบความสำเร็จ ต้องล้มลุกคลุกคลานมาเป็นเวลา 4 ปี จากนั้น “ธรรมะจัดสรร” ให้คุณอรุช ได้พบกับ ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย และ รศ.จุฑาทิพย์ ภัทรวาท จึงได้พบกับการรวมกลุ่มของผู้มีอุดมการณ์เดียวกัน คือ กลุ่มเครือข่ายเกษตรกร จ.นครปฐม เช่น กลุ่มเกษตรกรคลองจินดา ฯลฯ จากนั้นจึงได้มีการรวมกลุ่มและจัดอบรม ตั้งแต่ปี 2551 เป็นต้นมา จนกระทั่งปี 2553 เครือข่ายเริ่มเกิดความเข้มแข็ง โรงแรมสามพรานจึงปรับพื้นที่จอดรถทัวร์ 7 ไร่ ให้เป็น “ตลาด” โดยใช้ชื่อว่า “ตลาดสุขใจ” ที่หมายถึง เป็นตลาดแห่งความสุขของทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย และสร้างศูนย์เรียนรู้ให้เกษตรกรเครือข่ายได้นำผลผลิตมาจำหน่ายที่ตลาดแห่งนี้ ซึ่งปัจจุบันมีคนเข้าเยี่ยมชมตลาดที่เปิดเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ มากถึง 700-800 คนต่อวัน ดังนั้นจะเห็นว่า ทุกคนมีความฝันได้ แต่ถ้าไม่ได้รับความร่วมมือจากเกษตรกรตัวจริง งานก็จะไม่สำเร็จ จึงต้องขอขอบคุณเครือข่ายเกษตรกรทุกคนทุกกลุ่ม และมหาวิทยาลัยที่ให้ความรู้ และ สกว. ผู้ให้ทุนสนับสนุน มา ณ โอกาสนี้ และเมื่อถึงจุดนี้ คำว่า “ธุรกิจฐานสังคม” ในความคิดเพิ่มเติมก็คือ การอยู่และแบ่งปันกันอย่างเป็นธรรม ให้เกียรติซึ่งกันและกัน และการจะอยู่อย่างยั่งยืนได้นั้นต้องมีความยุติธรรมด้วย”

คุณมีชัย วีระไวทยะ :

นายกสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน

“คำว่า ธุรกิจฐานสังคม นั้นน่าจะเป็นมากกว่าสหกรณ์ ในวันนี้ นั่นคือน่าจะเป็น “สหกรณ์ของวันพรุ่งนี้” โดยอาจตั้งเป็นอีกสาขาหนึ่งของสหกรณ์ คือ ธุรกิจเพื่อสังคม มีรูปแบบว่าสหกรณ์เป็นเจ้าของทำธุรกิจ จะเป็นธุรกิจอะไรก็ได้ และกำไรที่ได้มาไว้ช่วยเหลือสังคม ซึ่งสหกรณ์ในอดีตถึงปัจจุบัน มีไว้เพื่อสมาชิก แต่ปัจจุบันต้องมีไว้เพื่อช่วยเหลือสมาชิกและสังคม โดยไม่ต้องรอคอยความช่วยเหลือจากใคร เพราะในอดีต หากต้องการช่วยเหลือสังคมจะต้องตั้งเป็นมูลนิธิหรือสมาคม และรอคอยความกรุณาจากคนอื่นมาให้ความช่วยเหลือ ทำให้มักไปไม่รอด ดังนั้นปัจจุบันควรต้องเริ่มต้นทำในระดับบุคคล ก่อน หรือเป็นคณะบุคคล และพัฒนาเป็นองค์กร ขอแนะนำให้ทำธุรกิจให้เป็น ให้มีรายได้เพียงพอแล้วมีเวลาไปช่วยคนอื่น ไม่จำเป็นต้องเป็นสหกรณ์ เพราะ “การทำความดี ไม่ต้องจดทะเบียน”

สำหรับตัวอย่างที่สามารถเห็นได้ในประเทศไทย เช่น ร้านกาแฟ หรือร้านดอยคำ เป็นต้น นอกจากนี้ในต่างประเทศก็มีธุรกิจลักษณะนี้อยู่ทั่วโลกเช่นกัน ทั้งธุรกิจท่องเที่ยว โรงแรม ร้านอาหาร โรงพิมพ์ ธุรกิจส่งออกนำเข้า โรงพยาบาล ธนาคาร ฯลฯ ในประเทศอังกฤษ มีเกือบสามแสนแห่งที่เป็นธุรกิจเพื่อ

สังคม และมีรายได้เกือบ 6% ของทั้งประเทศ และกระทรวงการคลังของอังกฤษยังได้ตั้งกรมเพื่อส่งเสริมสนับสนุนธุรกิจเหล่านี้อย่างจริงจัง นอกจากนี้ในประเทศบังคลาเทศ มีบริษัทหนึ่งที่ตั้งขึ้นเป็นองค์กรเพื่อสาธารณประโยชน์ชื่อ “กรามีน” โดยตลาดโทรศัพท์มือถือเครื่องหนึ่งเป็นของบริษัทนี้ และกำไรนำมาใช้เพื่อสังคม “กรามีนโซลูชั่น” เป็น บ.ซอฟต์แวร์สำหรับคอมพิวเตอร์ “กรามีนเอ็นเนอจี” การไฟฟ้าฝ่ายผลิตเอกชนของบังคลาเทศ หรือแม้กระทั่ง “ธนาคารกรามีน” ที่รู้จักกันทั่วโลก ส่วนอีกองค์กรหนึ่งชื่อ BRAC เป็นองค์กรที่ทำธุรกิจโรงเรียน ซึ่งดูแลโรงเรียนที่คิดเงิน 4,900 แห่ง และโรงเรียนที่ไม่คิดเงินอีก 32,000 แห่ง โดยใช้กำไรที่ได้จากโรงเรียนคิดเงินมาบริหารกิจการ เหล่านี้เป็นต้น

ในส่วนของการทำงานของตนเองตลอดระยะเวลา 38 ปีที่ผ่านมา เริ่มจากได้ตระหนักว่าเราไม่สามารถพึ่งพาความกรุณาจากผู้อื่นตลอดไปได้ จึงต้องช่วยเหลือตัวเองโดยตั้งบริษัทขึ้น 28 แห่ง เพื่อทำธุรกิจและเสียภาษีถูกต้องตามกฎหมาย บางธุรกิจไม่ได้เน้นกำไร บางธุรกิจเน้นทำกำไร และนำกำไรที่ได้แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ เพื่อไว้สำรองการดำเนินงาน เพื่อขยายธุรกิจ และเพื่อใช้สนับสนุนกิจการสาธารณประโยชน์ ทั้งนี้ยังคงได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานบ้างประมาณ 30% เนื่องจากผู้ที่ได้เห็นความพยายามที่จะช่วยเหลือตนเองเช่นนี้ แล้วจึงเกิดความต้องการสนับสนุนให้ความช่วยเหลือ นอกจากนี้ยังมีแนวคิดการสร้างโรงงานตามพื้นที่ชนบทเพื่อที่จะช่วยให้งานไม่ต้องอพยพเข้าสู่เมือง แต่นำเครื่องจักรและโรงงานไปหาแรงงานแทน และแนวคิดการตั้งบริษัทเพื่อจัดตั้งโรงเรียนจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ โดยต้องการเปลี่ยนโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของทุกคนพร้อมเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ใครต้องการความรู้อะไรจะหาคนมาสอน เราสอนให้คิดเป็น หาทางเลือกเป็น ไม่ได้สอนให้ท่องจำเช่นในอดีต และหวังว่าต่อไปกลุ่มสหกรณ์ที่ดำเนินธุรกิจ จะเข้ามาช่วยกันสร้างโรงเรียนให้เป็นศูนย์เรียนรู้ สำหรับโรงเรียนตัวอย่างนั้นตั้งอยู่ที่ จ.บุรีรัมย์ มีระบบการเรียนการสอนแบบนักเรียนเลือกครู และมีการทดลองการเรียนการสอนแบบใหม่ๆ มากมาย ทั้งนี้ต้องเริ่มตั้งแต่เด็ก ซึ่งที่โรงเรียนแห่งนี้ เด็กนักเรียนทุกคนต้องได้เรียนรู้การปลูกผัก ให้ได้เห็นความสวยงามสร้างสรรค์ของการเจริญเติบโต และต้องสอนให้เด็กอย่าทำตัวเป็นขอทานที่เฝ้ารอแต่ความช่วยเหลือจากผู้อื่น แต่ต้องส่งเสริมให้เรียนรู้และรู้จักแบ่งปัน”

ดร.วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์ :
เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
(ส.ป.ก.)

“สำหรับ ส.ป.ก. เป็นหน่วยงานภาครัฐ ภายใต้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เหตุที่ ส.ป.ก. ได้เข้ามาร่วมงานกับสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ มก. และหน่วยงานภาคีอีกหลายหน่วย เนื่องจาก ส.ป.ก. ทำหน้าที่จัดสรรที่ดินให้เกษตรกร ทั้งนี้ตั้งแต่ปี 2518 จนถึงปัจจุบัน ได้จัดสรรที่ดินไปแล้ว 35 ล้านไร่ ซึ่งเมื่อเทียบกับพื้นที่เกษตรทั่วประเทศ คิดเป็น 1 ใน 4 ของพื้นที่เกษตร โดยเป็นครัวเรือน 2.5 ล้านครัวเรือน จากทั่วประเทศมีประมาณ 6.8 ล้านครัวเรือน ซึ่งคิดเป็นคน 1 ใน 3 ของประเทศ จะเห็นได้ว่าจำนวนประชากรที่อยู่ในพื้นที่ ส.ป.ก. หนาแน่นกว่าพื้นที่อื่น

ประเด็นสำคัญคือ อีก 10 ปีข้างหน้า พื้นที่เกษตรจะไม่อยู่ในมือของเกษตรกร แต่จะอยู่ในมือของกลุ่มนายทุนใหญ่ ดังนั้นพื้นที่ ส.ป.ก. จะยังสามารถรักษาพื้นที่ไว้ได้ เพียงแต่ส่วนมากจะเป็นพื้นที่นอกเขตชลประทาน และอายุของเกษตรกรเฉลี่ยในปัจจุบันประมาณ 55 ปี และอีก 10 ปีข้างหน้าอาจเกิดภาวะขาดแคลนคนในภาคเกษตร ดังนั้นควรต้องหาทางส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เข้ามาอยู่ในภาคการเกษตร และต้องใส่ใจเรื่องโครงสร้างของอายุ ที่ควรต้องมีอายุในราว 30 ปี เพื่อเข้ามาต่อยอดอาชีพเกษตรกรต่อไป ซึ่งโจทย์เรื่องโครงสร้างอายุ

นี้เป็นโจทย์สำคัญของกระทรวงฯ และของ ส.ป.ก. จึงได้เกิดความร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เพื่อสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยต้องเริ่มที่ตัวบุคคล กลุ่ม และสร้างเครือข่ายในการกระจายองค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้ และทำให้แต่ละคนสามารถพึ่งตัวเองได้ในระดับหนึ่ง และพร้อมที่จะสร้างกระบวนการขับเคลื่อนงานในลักษณะนี้ต่อไป

ดังนั้น ส.ป.ก. จึงได้เข้ามาร่วมงานกับหน่วยงาน เช่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และ สกว. ก็เพื่อให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ วิทยาการใหม่ๆ ควบคู่ไปกับการถอดบทเรียนให้เห็นเป็นรูปธรรม เพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อใช้เป็นตัวอย่างให้แก่กลุ่มอื่นๆ ที่จะเข้ามาปฏิบัติต่อไปได้

ในส่วนเรื่องสหกรณ์ ในเขตพื้นที่ ส.ป.ก. ทั่วประเทศ ปัจจุบันเหลืออยู่ประมาณ 130 แห่ง และหากไม่มีการปรับเปลี่ยนการดำเนินงานแล้ว คิดว่าอีกไม่นานคงจะเหลือเพียงประมาณ 30 แห่งทั่วประเทศ ซึ่งจากการประเมินสหกรณ์มานั้น ได้ข้อคิดว่า ถ้าสหกรณ์ไม่ปรับตัวเอง ไม่ขับเคลื่อนงานไปสู่เชิงธุรกิจร่วมกับสมาชิก อย่างเป็นรูปธรรม โดยหวังเพียงแค่ส่วนต่างจากการปล่อยสินเชื่อแล้วนั้น สหกรณ์จะไปไม่รอด ดังนั้น สิ่งที่จะทำให้อยู่รอดได้ คือ สหกรณ์ต้องช่วยผลักดันเรื่องโครงสร้างอายุ-แรงงานภาคการเกษตรที่หายไป และเครื่องจักรกลทางการเกษตร สหกรณ์จะเข้ามาช่วยในส่วนนี้ได้ โดยต้องหาทางช่วยลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต ต้องพึ่งตัวเองได้ ทั้งพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และสามารถเติบโตด้วยตัวเองได้ สหกรณ์จึงจะไปรอด และอาจรวมไปถึงการแปรรูปสินค้าเกษตรเองด้วย”

ดร.พิพัฒน์ ยอดพฤติการ:
ผู้อำนวยการสถาบันไทยพัฒนา

“สถาบันไทยพัฒนา ก่อตั้งเมื่อปี 2542 เป็นองค์กร Non-profit คือองค์กรที่ไม่ได้หวังกำไร โดยพยายามทำงานให้เกิดประสิทธิภาพเช่นเดียวกับภาคเอกชน ซึ่งงานวิจัยชิ้นแรกของไทยพัฒนา คือการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ที่ขณะนั้นจะยังเข้าใจกันไม่มุ่มแค่ว่าเป็นเรื่องในภาคการเกษตร ทำให้ภาคเอกชนจะไม่ค่อยเข้ามามีส่วนร่วมหรือให้ความสนใจมากนัก

ต่อมาสถาบันไทยพัฒนา ได้รับมอบหมายให้เน้นเรื่องการขับเคลื่อนในภาคเอกชนเป็นหลัก จึงเริ่มมีงานวิจัยด้าน CSR (Cooperate Social Responsibility) ซึ่งสถาบันฯ ได้ทำวิจัย CSR ชิ้นแรกในปี 2548 โดยเมื่อถอดบทเรียนกับภาคเอกชน พบว่า ภาคเอกชนส่วนใหญ่จะช่วยเหลือสังคมโดยการคืนกำไรด้วยการบริจาค และพบว่าหลายธุรกิจมีการให้แต่กลับไม่รับผิดชอบ ไม่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดมลภาวะ ทั้งที่จริงแล้วต้องมีความรับผิดชอบต่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้วย สรุปว่าความเชื่อแบบเก่าในการให้ของภาคธุรกิจนั้นเป็นตรรกะแบบเก่าที่ไม่ยั่งยืน จึงได้เสนอความคิดใหม่ว่า “ไม่ต้องให้มาก แต่ต้องทำธุรกิจอย่างรับผิดชอบต่อ” ซึ่งในช่วงงานวิจัยนั้น ได้มีการบัญญัติศัพท์ขึ้นมาใหม่ได้แก่ “CSR in process” คือ เป็นการมุ่งเน้นความรับผิดชอบต่อกระบวนการทำธุรกิจ ในขณะที่แบบเดิมเป็น “CSR after process” คือ การแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมหลังการทำธุรกิจ ซึ่งแต่ก่อนนั้นส่วน

ใหญ่เน้นทางนี้ และเอาไปใช้ในการโฆษณาอีกมาก ดังนั้นคำว่า “CSR in process” จึงเกิดขึ้นและใช้ตัวนี้เป็นเครื่องมือในกระบวนการขับเคลื่อน

นอกจากนี้ยังมีอีกคำหนึ่งคือ “CSR as Process” คือ การทำทั้งกระบวนการ มีจุดมุ่งหมายของการก่อตั้งธุรกิจให้เป็นประโยชน์เพื่อสังคม และถือว่ารูปแบบสหกรณ์ หรือ “ธุรกิจฐานสังคม” นั้นเป็นธุรกิจประเภทนี้ และในปัจจุบันองค์กรธุรกิจหลายแห่งในประเทศไทยเริ่มให้ความสนใจใน CSR as Process กันมากขึ้น ดังนั้น โจทย์แรกที่ขอฝากไว้คือ ควรคิดว่าพวกเราควรจะหาทางเชื่อมโยงกับหน่วยงานหรือองค์กรเหล่านี้ โดยช่วยกันคิดว่าจะมีหนทางเชื่อมโยงกันได้อย่างไร?

สำหรับเครื่องมือที่สถาบันไทยพัฒนาใช้อยู่ในปัจจุบัน ประกอบด้วย 2 ตัว คือ รางวัล และ รายงาน โดยรางวัลนั้นขับเคลื่อนผ่านองค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เริ่มแจกรางวัล CSR award ในปี 2549 เป็นปีแรก ให้แก่องค์กรที่มีโครงการเกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อสังคม ทั้งนี้ทุกโครงการจะเป็นแบบ CSR after process ทั้งหมด แต่ต่อมาจึงเริ่มใช้ CSR in process เป็นที่ตั้ง ซึ่งทุกบริษัทที่เข้ามาขอรับรางวัลเริ่มเข้าใจใน CSR in process ทั้งหมดว่าต้องทำธุรกิจอย่างมีความรับผิดชอบต่อ ส่วนเครื่องมืออีกตัวหนึ่งคือ รายงาน นั้น ขณะนี้อยู่ระหว่างการขับเคลื่อน โดย

สถาบันฯ ได้ขอเพิ่มรายงานจากบริษัท/องค์กรต่างๆ ให้ต้องมี CSR in process ด้วย ซึ่งตั้งแต่ปีหน้าเป็นต้นไป ทุกบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ต้องดำเนินการ CSR in process ดังนั้นโจทย์ที่สองที่ขอฝากไว้ คือ สิ่งที่เราต้องการจัดการจะต้องวัดผลได้ ซึ่งการวัดผลมาจากการเปิดเผยข้อมูลจากรายงาน ดังนั้นเป็นไปได้หรือไม่ว่า สหกรณ์จะต้องจัดทำรายงานประเภทรายงานความยั่งยืน เพื่อสะท้อนให้เห็นผลประกอบการทางสังคม ทางสิ่งแวดล้อมที่ได้ทำอยู่นั้นจะช่วยให้เห็นภาพได้ชัดขึ้นว่าการขับเคลื่อนสหกรณ์จะตอบโจทย์ทางสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างไร?

และหากพูดถึงคำว่า “ธุรกิจฐานสังคม” จุดที่น่าจะต้องคิดกันอย่างจริงจังคือ เหตุใดจึงเกิดรูปแบบใหม่นี้ขึ้น และแบบที่มีอยู่เดิมใช้ไม่ได้หรืออย่างไร ทั้งนี้เข้าใจว่าจุดที่เป็นข้อจำกัดของภาคธุรกิจเอกชนนั้น คือกลุ่มองค์กรเหล่านั้นไม่มีความมุ่งมั่น เจตนาธรรม หรือวัตถุประสงค์เหมือนอย่างบางกลุ่มมี เพราะองค์กรเอกชนมักจะคิดถึงแต่ความมั่งคั่ง การกอบโกยผลประโยชน์ให้แก่ผู้ถือหุ้นหรือเจ้าของกิจการ แต่ขณะเดียวกันก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าองค์กรเหล่านั้นมีจุดแข็งเรื่องหนึ่งคือ การมีองค์ความรู้ในการปรับตัว และการสร้างขีดความสามารถของตัวเอง ในขณะที่กลุ่มองค์กรสาธารณะประโยชน์ เช่น สมาคมหรือสหกรณ์นั้น มีสิ่งดีคือ มีวัตถุประสงค์ทางสังคมและความมุ่งมั่นในการทำงานเรื่องนี้อย่างจริงจัง แต่ยังมีจุดด้อยในเรื่องของการดำเนินงาน ดังนั้น “ธุรกิจฐานสังคม” จึงเกิดขึ้นเนื่องจากมีความพยายามที่จะผนวกเอาจุดแข็งของแต่ละฝ่ายมาเข้าไว้ด้วยกัน คือ เป็นองค์กรที่คิดถึงส่วนรวมเป็นที่ตั้งและมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ซึ่งในเรื่องของจุดประสงค์และความตั้งใจนั้นมีอยู่แล้ว ดังนั้นสิ่งที่ต้องเรียนรู้จากภาคเอกชนคือการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ”

ดร.สีลากรณ์ บัวสาย :

รองผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

“ปีนี้ก็เป็นปีที่เริ่มมีคำว่า Social Enterprise เข้ามาแทนสหกรณ์แบบเก่าในประเทศ ที่ไม่สามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากกรณีเกษตรกรที่นำสินค้าเข้ามาจำหน่ายในตลาดสุขใจ จะพบว่าแต่ละรายมีรายได้เฉลี่ยสูงถึงเดือนละประมาณ 30,000 บาท ซึ่งเป็นรายได้จากการขายสินค้าเพียง 8 วันต่อเดือน ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อได้ไปเยี่ยมกลุ่มเกษตรกรที่ อ.วังน้ำเขียว และได้พูดคุยสอบถามจากเกษตรกรในพื้นที่ พบว่ามีรายได้จากการขายผักปลอดสารพิษ เฉลี่ยสูงถึงสัปดาห์ละ 20,000 บาท ซึ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการเป็นเกษตรกรนั้นรวย และหากทำเกษตรเชิงธุรกิจด้วยแล้วจะหายห่วง แต่กระนั้นสิ่งที่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดไปคือ ความสามารถในการประกอบการเกษตรเชิงธุรกิจ ซึ่งถ้าเกษตรกรจะทำเกษตรเชิงธุรกิจ เริ่มต้นต้องรู้จักการทำบัญชี เพื่อควบคุมต้นทุนการผลิตและวางแผนการผลิต ดังนั้นจะเห็นได้ว่าคนที่ทำเกษตรเชิงธุรกิจรวยทุกราย ตัวอย่างที่เห็น คือ บริษัทซีพีหรือบริษัทเบทาโกร เป็นต้น

การทำเกษตรเชิงธุรกิจ ต้องพูดเรื่อง Business model ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการเติบโตทางธุรกิจโดยทั่วไปจะเติบโตบนฐานการแข่งขัน ซึ่งการเติบโตจะแบ่งเป็น 3 วง วงแรกคือ Competitive growth: การเติบโตบนฐานการแข่งขัน วง

ที่สอง คือ Inclusive growth: การเติบโตที่ลดความเหลื่อมล้ำ และวงที่สาม คือ Green growth: การเติบโตที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม ซึ่งเหล่านี้เป็นยุทธศาสตร์ของชาติ ดังนั้นสิ่งที่ต้องมาพิจารณาคือ จะทำอย่างไรให้ทั้ง 3 วงนี้มาเชื่อมซ้อนกันแล้วเติบโตได้มากที่สุดนั่นคือการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเรียกว่า Sustainable growth

สิ่งที่ช่วยให้ธุรกิจฐานสังคมดำเนินการสำเร็จด้วยดีได้จะต้องประกอบด้วย 3 อย่าง คือ 1) การมีเครือข่ายที่เหนียวแน่น เชื่อมั่น ซื่อสัตย์สุจริต 2) การต้องการความรู้และข้อมูล เพราะนอกจากการมีเครือข่ายที่รวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นแล้ว เครือข่ายจะต้องมีความรู้ในการจะนำประโยชน์จากการรวมกลุ่มไปเจรจาต่อรองที่ดี และสุดท้ายคือต้องมีเงินทุน ซึ่งเรื่องเงินจะต้องอยู่เป็นลำดับสุดท้าย เพราะหากนำเรื่องเงินเป็นตัวนำแล้วกลุ่มจะแตกง่ายมาก ดังนั้นตัวปัจจัยสำคัญที่สุดของการเคลื่อนงานนี้คือ สององค์ประกอบแรก และต้องมีกระบวนการทางสังคมที่ทำงานได้เอง ไม่ต้องมีคำสั่งหรือนโยบายจากภาครัฐ ซึ่งจะเป็นเหมือนการลากขบวน ต้องมีหัวขบวนที่แข็งแรง และจำนวนมากพอที่จะลากขบวนให้ไปรอดได้ หรือที่เรียกว่า Critical mass ทั้งนี้ Critical mass ของญี่ปุ่น จะใช้ประมาณ 10% ในการเปลี่ยนแปลงใดๆ ก็ตาม แต่สำหรับตนเองจะใช้ 15% ซึ่งถ้าหากมีถึง 15% จะเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ภายใน 5 ปี แต่มีคำถามว่าจะสร้างกลุ่ม 10-15% นี้มาจากไหน ใครจะเป็นคนสร้างได้บ้าง?

จากประสบการณ์ของ สกว. จะใช้โครงการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลง เพราะโครงการ

วิจัยจะสร้างพื้นที่การเรียนรู้ร่วม และสามารถดึงเครือข่ายเข้ามาได้ พร้อมกับใช้ความรู้และมีทุนให้ จึงมีครบทั้ง 3 องค์ประกอบ แต่ส่วนใหญ่ที่ประสบความสำเร็จจะเป็นโครงการขนาดเล็ก ซึ่งมหาวิทยาลัยทั่วประเทศประมาณ 200 แห่ง ที่เป็นแกนนำประมาณ 30 แห่ง ที่จะสามารถทำเรื่องเหล่านี้ได้ แต่ต้องช่วยกันทำคนละไม้คนละมือ และวางเรื่องการกระจายตัวไปทั่วประเทศ โดย ส.ป.ก. จะเป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่น่าจะ เป็นแกนนำได้เพราะมีกระจายอยู่ทั่วประเทศ

สุดท้ายได้ฝากไว้ว่า องค์กรที่ปรับตัวช้าที่สุด คือ ภาครัฐ ส่วนองค์กรที่ปรับตัวเร็วคือ องค์กรธุรกิจ เพราะหากไม่รู้จักรับตัวแล้วจะอยู่ไม่รอด ส่วน “สหกรณ์” เกิดจากการสนับสนุนของภาครัฐ และเป็นชุมชนกึ่งรัฐ มีความจำเป็นในการปรับตัวแต่การเรียนรู้ยังช้า จึงต้องเติมส่วนนี้เข้าไป ซึ่งมีคำถามว่า ใครจะพากลุ่มนี้เรียนรู้? ดังนั้นมหาวิทยาลัยคือตัวช่วยที่สำคัญ น่าจะมีวิธีที่เข้าไปทำงานร่วมกับชุมชน สร้างกระบวนการเรียนรู้ มีพี่เลี้ยงมีการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น เป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้เครือข่าย กลุ่มชุมชน จะเกิดการรวมตัวดำเนินธุรกิจให้อยู่รอดได้”

จากข้อคิดความเห็นจากวิทยากรทั้ง 5 ท่าน ที่ฉันได้สรุปในข้างต้นนี้ เป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดในการที่จะนำสหกรณ์พัฒนาไปสู่การเป็นธุรกิจฐานสังคม ซึ่งวารสาร “คนสหกรณ์” ได้กล่าวถึง “ธุรกิจฐานสังคม” มาอย่างต่อเนื่อง และหวังว่าในอนาคต คำนี้จะเป็นที่รู้จักและยอมรับกันอย่างแพร่หลายในหมู่พวกเรา...ชาว “คนสหกรณ์”

